

Ali Yaman

23-28 Ekim 2000 tarihinde Anadolu Erenleri Kültür ve Sanat Vakfı (ERVAK) ve Kültür Bakanlığı işbirliğiyle, Nevşehir Ürgüp'te Perissia Hotel'de, yerli ve yabancı katılımcılarla Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi gerçekleştirildi. Bu kongrede Türkiyemizde özellikle 1990'lar sonrası yaşanan olumlu zihniyet değişikliğinin sonuçlarından kabul edilebilir. Bu zihniyet değişimi sonrasında Alevilik-Bektaşilik konusuyla doğrudan veya dolaylı ilgili bilimsel toplantılar yapılabilmektedir. (1) Yine aşağıda verdiğim tüm bu toplantıların kitap haline gelmiş olması ve araştırmacıların da yararına sunulmuş olması oldukça sevindiricidir.

** Osmanlı ve Modern Türkiye Alevilerinde Din, Kültürel Kimlik ve Toplumsal Örgütlenme, İstanbul, 25-27 Kasım 1996, İstanbul İsveç Araştırma Enstitüsü.

** Türkiye'de Aleviler Bektaşiler ve Nusayriler, İstanbul, 21-23 Kasım 1997, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı.

** I. Uluslararası Alevilik-Bektaşilik Sempozyumu, Bonn, 10-11 Ocak 1998, Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü.

** I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu, Ankara, 22-24 Ekim 1998, Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi.

** I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu, Ankara, 27-28-29 Nisan 2000, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı.

Burada konuya ilişkin genel bir giriş yapmaya gerek görüyorum. Her ne kadar Türkiye’de eskiden bu yana hep inançlar konusunda çok hoşgörülü bir ortamın varolduğunun edebiyatı yapılırsa da, bunun böyle olmadığı açıktır. Türkiye’de hakim inanç yapılanması/resmi din ve onun öngördüğü zihniyet ne yazık ki herkesin inandığı gibi yaşayabilme ve bunu ifade edebilme özgürlüğünün önündeki en büyük engeldir. Bu on yıllarca bu şekilde sürüp gitmiştir. Bu zaman zarfında ve hala inancını açıkça söyleyemeyen yurttaşlarımız ne yazık ki vardır. Neden? Çünkü “Acaba dışlanır mıyım? Yanlış anlaşılır mıyım? İşimden olur muyum? gibi” yaşamsal konularla uğraşmak söz konusu olabilir. Bu nedenle bir çok insanımız yaşadığı çevrede varolan durum neyse ona uyum sağlamakta böylece zamanla kendi gelenek ve inançlarından soyutlanmaktadır. Oysa Anadolumuzun potasında yer almış inançlar o kadar farklı o kadar güzel malzemeler içermektedir ki, bu farklı ve ilginç güzelliklerin yok edilmesi, benzeştirilmesi yerine onların korunması ve birlikte bulunmaları ile ortaya çıkabilecek güzel uyum Türkiyemiz bakımından çok daha yararlı olacaktır. Aslında bu halk arasında Anadolu’da yüzyıllarca varolmuştur da. Yalnız ne zaman ki siyaset için içine girmiş, hemen farklı inançlar arasında taraf tutmuş ve karşıt inancı ezmeyi, onu horlamayı meşru bilmıştır. İnançlar arasında daha önce her ne sebeple olursa olsun ortaya çıkmış olan bu ayrımcı tutum bir insanlık ayıbıdır. Tarihen olmuş bu ayıpların hesabını tarihçiler görürler, ancak bugün 2000’li yıllarda bize ve ülkemizi yönetenlere yakışan her inanca eşit mesafede olmak, hepsini saygıdeğer bilmektir. Bunu da zaman zaman sadece lafta ifade etmek değil, icraatla göstermektir. Hani bir ara eski Cumhurbaşkanı Özal’ın “

İcraatin İçinden

” diye TV açıklamaları vardı ya. Lafları bırakıp bütün yurttaşların inançlarını eşit gören ve onlara eşit oranda hizmet götüren işleri yapmak gerekmektedir ve bunu İcraatin İçine sokmak gerekmektedir. Yoksa gerisi boş laftan ibaret olmaktan öte geçemez. Yukarıda adlarını verdiğim bilimsel toplantılar ve ülke kamuoyunda yaşanan gelişmeler eskiye nazaran çok daha olumlu bir ortamın oluşmaya başladığını gösteriyor. Çeşitli alan araştırmalarımız sırasında insanların da artık bu zihniyet değişikliğinin canlı farkedicileri ve yaşayıcıları olduklarını da gördük. Onlar da artık bazı şeylerin değiştiğini görüyorlar ve bu değişiklikler pratik alanda da kendini gösteriyor. Yasal anlamda henüz tam olmasa da fiili anlamda varolan Cemevleri olgusu bunun en önemli göstergelerindendir kanısındayız. Burada bu konuyu ayrıntılandırmak istemiyorum bunu bir başka zaman ele alırız. Tabi bu işin Alevilik boyutu. Anadolu’yu yüzyıllar içerisinde sadece Aleviler ve Sünnilerden oluşan topluluklarla sınırlandırmak büyük haksızlık olur. Anadolu’da Hıristiyanlar, Yahudiler, Süryaniler, Yezidiler gibi birçok etnik/dinsel grupların bulunduğunu biliyoruz. Bunların kimisi zaman içerisinde yer değiştirmiş, kimisi içinde buldukları topluluklarla özdeşleşmişler, kimileri de inançlarını günümüze kadar da korumayı başarmışlar. Bu durum Anadolu’ya sosyal ve siyasal açıdan dünya tarihi içerisinde çok ayrıcalıklı bir yer kazandırmaktadır. Bunun Türkiye’ye getireceği yararlar özellikle kültürel ve ekonomik açıdan çok önemlidir. Türkiye bu anlamda dünyanın odak noktası haline getirilebilir. Bunun için de gerekli altyapının hazırlanması, eskiye ait kültürel varlıkların ayırım gözetilmeksizin korunması ve gerçek tarihi ve kimliğiyle ortaya konulması zorunludur.

İşte bu güzelliklerin anlaşılabilmesi ve bilim çevrelerinin en azından bu konuları tartışması

bakımından ERVAK çok güzel bir hizmet yerine getirdi.(2) ERVAK ilk çağrısında bu kongrenin amacının “*Dünya ve İnsanlık alemi Miladi 21. yüzyıla veya Üçüncü Binyıla girerken, Anadolu coğrafyasında yaşamış ve yaşayan farklı din, mezhep ve inanç mensuplarını bir araya getirmek, dünya barışının ve barış kültürünün dayandığı hoşgörü, anlayış ve karşılıklı saygıyı tanımak ve yaymak*” olarak ifade ediyordu. Yine çağrıda şu değerlendirmeler de dikkat çekiciydi: “*Göçebelikten yerleşik tarıma geçişin anayurdu, -Medeniyetin Beşiği-, -Tarihin Mekiği- olarak bilinen Anadolu coğrafyası, Hitit, Hurri, Troya, Urartu, Frig, İon-Ege, Pers, Helen, Roma, Bizans, Selçuk, Osmanlı gibi devlet ve imparatorlukların kurulmasına ve gelişmesine tanık olmuştur.*(3) *Anadolu toprakları yakın çevre ve komşularıyla birlikte, Neolitik Devrimi'nin Doğuya ve batıya doğru yayılmasıyla çeşitli dil ve kültürlerin ortak kaynağı; çeşitli inanç sistemlerinin bulunduğu, savaştığı, uzlaşıp yüzyıllar boyunca barış içinde yaşadığı eşsiz bir tarih ve medeniyet müzesidir. 2000 yılını kutlayan Hıristiyanlık Dünyası'nın Azizlerinden Tarsuslu Paul, Anadolu'da doğup yaşadığı gibi, yaydığı inancın tarihi Concil toplantıları Anadolu'da yapılmış, ilk yedi kilise yine bu topraklarda kurulmuştur. Doğu ve Batı dünyasına yayılan İslamiyet, Hıristiyanlık ve Hıristiyanlık öncesi pagan inançlarla burada karşılaşmış; heterodoks inançlar, tasavvuf okulları ve öğretileri ile tarikatler, Yunus Emre, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli, Hacı Bayram Veli gibi yüce kişilerin temsil ettiği “Türk Hümanizması” bu topraklarda yeşermiş ve kök salmıştır. Bu onur verici tarihin mirasçıları, böyle bir kongreyi düzenlemek gereğini duymuşlardır.*” Gerçekten bu kongre bu amaca fazlasıyla hizmet etti. Güzel Türkiyemizin üzerinde kurulduğu topraklarda geçmişte yaşamış ve bugün yaşamakta olan inançlar bilim adamlarınca ilgiyle dinlendi, tartışıldı, çok yararlı görüşleri dinleme fırsatı bulduk. Yine bu kongre için Kapadokya gibi her yeri tarih kokan bir bölgenin seçilmesi de oldukça anlamlı. Programın yoğunluğundan sunulan bildirilerin sunumu Ürgüp Perissia Hotel'in iki ayrı salonunda gerçekleştirildi. Sunulan bildirilerin yakında kitaplaşacağına ifade edilmesi ayrıca önem taşıyor. Çünkü araştırmacıların bu değerli bildirilerden yararlanmak isteyeceği muhakkaktır. Kongrede Ermeniler ve Yahudiler gibi Türkiye'de yaşayan farklı cemaatlerin önde gelen önderleri de bildiri sundular. Bu da ayrıca önemli çünkü kendilerini kendileri anlatmış oldular. Ayrıca Nusayriler, Amucalılar, Yezidiler gibi topluluklarla ilgili bildiriler bu konuda araştırma yapan araştırmacılarca sunuldu. Özellikle Dicle Üniversitesi'nden Ahmet Taşkın'ın ve Yezidilerle ilgili tebliği ve Refik Engin'in Amucalılarla ilgili tebliği büyük ilgiyle dinlendi. Benim kongredeki tebliğim Anadolu'daki Ocak sistemine ilişkin yeni bulgular ve yeni bir listeyi bilim adamlarının tartışmasına sunmak içindi. Kongrede sunulan bildirilerin bazılarını da burada belirtmekte yarar görüyorum. Bu vesileyle başta ERVAK Başkanı Yusuf Dağ ve Halkbilimci Piri Er başta olmak bu tarihi Kongreye emeği geçen bütün Vakıf çalışanlarına başarılar dilemeyi bir borç sayıyorum. Kültür Bakanlığı'na da katkılarından dolayı teşekkür ediyorum ve bu tür güzel çalışmalara daha fazla yardım etmesini ümit ediyorum.

ULUSLARARASI ANADOLU İNANÇLARI KONGRESİ 23-28 Ekim 2000, Ürgüp

Kongre Sunulan Bildirilerden Seçmeler:

Yrd. Doç. Dr. Tayfun Atay (Hacettepe Üniversitesi)

Geleneksel ve Modernlik İlişkisi Ekseninde Türkiye'de Halk Dini Öğeleri ve Senkretik Motifler
(Folk Religion Elements and Sencretic Motifs in Turkey as Regards the Relationship between
Traditional and Modern)

Prof. Dr. Mine Mengi (Çukurova Üniversitesi)

Anadolu İnançlarının Edebi Kaynakları (Literary Sources of Anatolian Beliefs)

Yrd. Doç. Dr. Suavi Aydın (Hacettepe Üniversitesi)

Anadolu'daki Doğu Mezhepleri ve 19. Yüzyılda Hıristiyanlık İçi Değişim (Eastern Sects in
Anatolia and Changes in Christianity in the 19th Century)

Nadya Yuguşeva (Rusya Alyat Özerk Cumhuriyeti)

Altaylarda Kamlık (Şamanizm) İnanıcı ve Anadolu'daki İzleri (Shamanism in Altays and its
Traces in Anatolia)

Mevlüt Özhan (Ankara)

Anadolu'da Mevsimlik Törenler ve İnanç Öğeleri (Seasonal Ceremonies in Anatolia and
Elements of Belief)

Prof. Dr. Gürbüz Erginer (Ankara Üniversitesi)

Anadolu Erenlerinin Sosyo-kültürel Fonksiyonları (Socio-Cultural Functions of Anatolian Saints)

Doç. Dr. Fuzuli Bayat (Gaziantep Üniversitesi)

Anadolu Sufizminin oluşmasında Şamanlığın Rolü (The Role of Shamanism on the Formation of Anatolia Sufism)

Prof. Dr. Niyazi Öktem (İstanbul)

Anadolu Hıristiyanları (Anatolian Christians)

Prof. Dr. William Shepard (Yeni Zelanda)

Tarsuslu Paul ve Celaleddin-i Rumi Yazılarında İbrahim Figürü (The Figure of Abraham/İbrahim in the Writings of Paul of Tarsus and Jalalad-Din Rumi)

Mesrob Mutafyan (İstanbul)

Kayseri Kapadokyalı Patrik Aziz Krikor (Patriarch Aziz Krikor from Kayseri Cappadocia)

Samuel Akdemir (İstanbul)

Süryani Kadim Azizlerinin Anadolu'daki Etkileri (Influence of Syrian Saints on Anatolia)

Prof. Dr. Önal Sayın (Ege Üniversitesi)

İdeoloji ve Din Bağlamında İnanç (Belief in Respect of Ideology and Religion)

Metin Turan (Ankara)

Din Adamı Kimlikli Halk Ozanlarının Anadolu İnanç Kültürüne Katkıları (Contributions of Folk Poets having the Identity of Man of Religion on Anatolian Religion Culture)

İhsak Haleva (İstanbul)

Tevratta Evrensel Ahlak (Universal Moral in Torah)

Prof. Dr. Maarife Hacıyeva (Azerbaycan)

Azerbaycan'da Pir İnançları (Beliefs on Pir in Azerbaijan)

Hüseyin Yalıtırık (İzmir)

Anadolu İnançlarında Müziğin Yeri (The Place of Music in Anatolian Beliefs)

Melih Duygulu (İstanbul)

Ermeni Müziğinden Bölgesel Etkileşmeler (Regional Interaction from Armenian Music)

Ahmet Taşkın (Dicle Üniversitesi)

Anadolu'da Yok Olmaya Yüz Tutan Dini Topluluklardan Yezidiler (Yezidis, One of the Religious Communities Tend to Disappear in Anatolia)

Prof. Dr. Irene Melikoff (Fransa)

Bektaşilik Bağdaştırmacılığında Eski Türk Uygarlığından Gelen Öğeler (Elements From Old Turkish Civilization in Bektashi Tradition)

Piri Er (Ankara)

Balıkesir Çanakkale Kazdağı Türkmen Tahtacılarında İkrar Aldırma (The Ceremony of Attending the Way Among Kazdağı Turkomans in Balıkesir-Çanakkale)

İbrahim Bahadır (Almanya)

Alevilikte Erkân Farklılıkları (Differences in Principles in Alevi Tradition)

Refik Engin (Tekirdağ)

Geçmişten Günümüze Trakya ve Balkanlarda Bektaşilik (Bektashism in the Balkans and Thrace from the past to Present)

Yrd. Doç. Dr. Hülya Taş (Uludağ Üniversitesi)

Bursa Şehitler Köyü Halk Kültüründe Hasan Dede ve Çevresinde Oluşan İnanç ve Gelenekler
(Beliefs and Traditions Existing Around Hasan Dede and Environs in Bursa)

Ali Yaman (İstanbul)

Anadolu Aleviliğinde Ocak Sistemi ve Dedelik Kurumu (The System of Dynasty (Family Line)
and Dedelik Institution in Anatolian Alevi Belief)

Dipnotlar:

* Bu makale sayın Murat Küçük Cem Dergisi'nde Genel Yayın Yönetmeni bulunduğu sırada onun ricası ile dergide yayınlanmak üzere verilmişti. Dergi ne yazık ki aylarca çıkmadı ancak bu makalemi konunun güncelliğini kaybetmemesi için çekip bir başka yerde yayınlamayı bir nezaketsizlik olarak gördüğüm ve yanlış anlama olur diye yapmadım. Ancak dört ay sonra yeni bir sayı çıkınca ve bu yazımızın orada olmadığını görünce bizim gösterdiğimiz bu hassasiyetin gösterilmeyerek ve bana da herhangi bir bilgi vermeksizin konulmadığını gördüm. Muhammed Ali yolunun ilkelerinden habersiz olanlarca gerçekleştirilen bu tür olayların taktirini okurlarımızın taktirine bırakıyorum.

(1) Yurtdışında gerçekleştirilen benzeri toplantılardan en önemlileri şunlardır: (1) Alevism in Turkey and Comparable Syncretistic Religious Communities in the Near East in the Past and Present, Berlin, 14-17 Nisan 1995; (2) Şah İsmail ve Onun Devri, Bakü, 24-26 Eylül 1997.

(2) ERVAK 13-16 Ağustos 1998 tarihinde de *I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi* adıyla yine çok önemli bir konuda kongre düzenlemişti.

(3) Bunlara Anadolu'daki Kızılbaş Türkmenlerce kurulan "Safevi Devleti"ni de eklemek gerekir diye düşünüyorum.